

Nul!

Af Mogens Esrom Larsen, Institut for Matematiske Fag, Københavns Universitet

Figur 1. Odysseus og hans mænd blinder Polyfemos. Detalje fra græsk vase (Det arkæologiske museum i Eleusis).

“Ingen vil dræbe mig!” råbte Polyfemos til sine venner, da Odysseus havde stukket hans øje ud.¹ Odysseus havde kaldt sig ved navnet “Ingen” eller på græsk, outis.

Sprogligt har man kunnet betegne ingenting, mens man ikke følte et behov for et talsymbol. Hverken i Assyrien, Kina eller Indien, selv om man fandt på positionstalsystemer.

Det for os så naturlige 0, fx i tallet 10, blev blot markeret med en tom plads. Så i det assyriske 60-talsystem kunne 1 betyde 1 eller 60. Der optæder i det 2. århundrede f.v.t. en enkelt markering af den tomme plads med et par skråstreger. Måske er det det første skrevne 0 i verden?

Men da Ptolemaios i det 2. århundrede e.v.t. i sin *Almagest* oversætter astronomiske tabeller fra assyriske til græsk, har han et problem. Tabellerne indeholder to hexagesimaler, altså 60-ende dele og 3600-ende dele, som vi jo kender så godt under betegnelserne minutter (små) og sekunder (anden små). Han valgte at løse problemet med 0 minutter og nogle sekunder, der nødtigt skulle misforstås som minutter, ved at markere minuttallet med o, en heldig forkortelse for det græske ord for intet.

Heldet er, at da grækerne skrev tal som

bogstaver, alpha = 1, beta = 2 osv, var o = omikron taltegn for 70, der jo ikke kunne misforstås som et antal minutter.

Senere i brugen af arabertal med et nul som “.” blev det udvidet til et lille o for tydeliggørelsens skyld.

Hos os blev tallet 0 ikke benævnt “ingen” eller “intet”, men vi lånte ordet nul fra tysk, null, der er lånt fra latin nullus, “end ikke én”.

Nul var i min barndom nummeret på en sporvogn, der dog kun fandtes i en tegneserie, “Nullerten”.

Men, som Storm P fik sagt: “Ingenting kommer af Ingenting, undtagen Lommeuld.”

Figur 2. Claudius Ptolemaeus (ca. 100–170) med armillarsfære (maleri fra 1476).

Referencer:

- [1] Karl Menninger (1992) *Number Words and Number Symbols, A Cultural History of Numbers*, New York.

¹Otto Steen Dues oversættelse af Odysseen.